

ULUSLARARASI İNŞAAT PROJELERİNDE ETKİN BİR UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM MEKANİZMASI: İNŞAAT TAHKİMİ

Av. Hasan Zihni Gönen

Av. Başak Eser

Av. Ayşenur Rüsen

ABSTRACT

This article examines the disputes arising from international construction projects' technical, legal, and financial complexities and evaluates the role of international construction arbitration in dispute resolution. The article provides an in-depth analysis of the critical role of international standards such as FIDIC construction contracts and ICC Arbitration Rules in preventing disputes and offering effective solutions when conflicts occur. In particular, it is concluded that proactive legal strategies developed during the pre-dispute phase, when supported by clear and unambiguous contractual provisions, are vital for establishing trust among the parties and for mitigating financial and legal risks. Furthermore, the use of mechanisms such as the DAAB in the arbitration process, along with amicable resolution methods and structured negotiation techniques, is emphasized as decisive in fostering a climate of trust and in ensuring the success of long-term projects. Ultimately, the article demonstrates that a proactive and comprehensive arbitration strategy is an indispensable tool for supporting sustainable growth in international construction projects.

ÖZ

Bu makale, uluslararası inşaat projelerinin teknik, hukuki ve finansal karmaşıklığından kaynaklanan uyuşmazlıkları ele almakta ve uluslararası inşaat tahkiminin uyuşmazlık çözümündeki rolünü değerlendirmektedir. Makale, FIDIC bazlı inşaat sözleşmeleri ve ICC tahkim kuralları gibi uluslararası standartların, uyuşmazlıkların önlenmesinde ve uyuşmazlıklar ortaya çıktığında etkin çözümler sunulmasındaki kritik rolünün derinlemesine bir analizini sunmaktadır. Özellikle, uyuşmazlık öncesi dönemde geliştirilecek proaktif hukuki stratejilerin, net ve çelişkisiz sözleşme hükümleriyle desteklendiğinde, taraflar arasında güven ortamının tesis edilmesi ve mali ve hukuki risklerin azaltılması açısından hayati olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca dostane çözüm yöntemleri ve yapılandırılmış müzakere tekniklerinin yanı sıra tahkim sürecinde kullanılan DAAB mekanizmasının, taraflar arasında güven ortamının geliştirilmesi ve uzun vadeli projelerin başarıya ulaşmasında belirleyici olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, bu makale; proaktif ve bütüncül bir tahkim stratejisinin uluslararası inşaat projelerinde sürdürülebilir büyümeyi desteklemek için vazgeçilmez bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş: Uluslararası İnşaat Projelerinde Uyuşmazlıkların Kaçınılmazlığı	1
2. Uluslararası İnşaat Tahkimi: Temel Kavramlar ve İşleyiş	2
3. Uluslararası İnşaat Uyuşmazlıklarına Yol Açan Başlıca Nedenler	3
4. Uyuşmazlık Öncesi Dönem	4
5. Uyuşmazlık Sonrası Dönem	6
6. İnşaat Uyuşmazlıklarında Tahkimin Rolü ve Etkinliği ile FIDIC Sözleşmeleri	7
7. Uluslararası İnşaat Tahkim Süreci: ICC Tahkimi Açısından İnceleme	9
7.1. ICC ve ICC Tahkimi: Kurumsal Yapı ve Güncel Kurallar	9
7.2. Tahkime Başvuru Süreci ve ICC Tahkimi Sistematiği	10
8. Sonuç	11
KAYNAKÇA	12

1. Giriş: Uluslararası İnşaat Projelerinde Uyuşmazlıkların Kaçınılmazlığı

Ekonomik büyümenin lokomotiflerinden biri olan inşaat sektörü, Türkiye’de hem yurt içi kalkınma hedefleri hem de küresel rekabet gücü açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Deprem, göç, savaş ve kentsel dönüşüm konuları inşaat sektöründeki hareketliliği arttırmakta ve yeni alt sektörlerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Bütün bunların doğrultusunda, Türkiye’de inşaat sektöründe çalışanların sayısı da artmakta olup 2024 yılı verilerine göre bu sayı iki milyona yaklaşmıştır.¹ İnşaat sektörü hem ciddi bir istihdam kapısı olması hem de gayri safi yurt içi hasıla içindeki payı değerlendirildiğinde Türkiye için stratejik olarak önemli bir konuma gelmiştir.

Türk inşaat şirketleri yurt içinde yer aldıkları çeşitli inşaat projelerinin yanı sıra yurt dışında da önemli projeler üstlenmekte; Orta Doğu, Afrika, Orta Asya, Balkanlar başta olmak üzere dünyanın dört bir yanında projelere dahil olmaktadır. Engineer News Record’un 2024 yılı için yayımladığı ENR En Büyük 250 Uluslararası Müteahhitlik Firması Listesi’nde 43 Türk müteahhit bulunmaktadır². Bu liste de Türk müteahhitlerin uluslararası projelerde etkin rol aldığını göstermektedir.

Türkiye açısından inşaat sektöründeki küreselleşme bununla kısıtlı kalmamaktadır. Türk şirketler, yurt dışında projelerde yer alırken farklı ülkelerden şirketlerle de bir araya gelmekte ve benzer şekilde yurt dışı menşeli şirketler de gerek tek başlarına gerek Türk şirketlerle beraber Türkiye’de inşaat projelerinde yer almaktadır. Çok uluslu bu projelerde, farklı ülkelerden işverenler, taşeronlar, müteahhitler ve danışmanlarla birlikte çalışılmakta ve bu durum da ödeme planlarından kalite standartlarına varana kadar birçok konuda uyumsuzluk çıkma ihtimalini beraberinde getirmektedir. Bu noktada her ne kadar menfaatler dengesini en optimum şekilde sağladığı değerlendirilen **FIDIC** standart sözleşmeleri yaygın olarak kullanılsa da karmaşık hukuki yapıya sahip ilişkilerde uyumsuzluk çıkmasının tamamen önlenmesi mümkün görünmemektedir.

Çok uluslu uyumsuzluklarda taraflar, bir ülkenin yargısına tamamen güvenmek istememekte ve bilmedikleri bir yargı sistemi içerisinde kaybolarak dezavantajlı bir duruma düşmekten çekinmektedir. Bu noktada tahkim mekanizması adil, tarafsız ve hızlı olması dolayısıyla çok uluslu inşaat projelerinde önemli bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla, işbu makalenin ilerleyen bölümlerinde inşaat sektörüne özgü tahkim süreçlerine ilişkin detayların ele alınması hedeflenmektedir.

¹ **Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)**, “Ücretli Çalışan İstatistikleri, Haziran 2024,” TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ucretli-Calisan-Istatistikleri-Haziran-2024-53579&dil=1> (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

² **T.C. Ticaret Bakanlığı**, “43 Türk Firması Dünyanın En Büyük 250 Müteahhitlik Firması Arasında Yer Aldı,” T.C. Ticaret Bakanlığı, <https://ticaret.gov.tr/haberler/43-turk-firmasi-dunyanin-en-buyuk-250-muteahhitlik-firmasi-arasinda-yer-aldi> (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

2. Uluslararası İnşaat Tahkimi: Temel Kavramlar ve İşleyiş

Tahkim, tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları yerel mahkemeler yerine tarafsız ve bağımsız hakemler aracılığıyla çözdükleri özel bir yargı yoludur. Uluslararası inşaat tahkimi ise farklı ülkelerden tarafların yer aldığı çok uluslu inşaat projelerinde ortaya çıkan uyuşmazlıkların, tarafsız hakemlerce karara bağlanmasını sağlayan bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. İnşaat tahkimi; daha yüksek bütçeli, uzun süreli ve teknik açıdan karmaşık olan inşaat projelerinde yaygın biçimde tercih edilmektedir.

Tahkim süreci, inşaat sektöründen kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümünde önemli avantajlar sunmaktadır. İnşaat tahkimi öncelikle ciddi bir teknik bilgi gerektirmektedir. Öte yandan projeler büyüdükçe ve işin içine farklı ülkeler girdikçe daha da karmaşık bir yapı halini almaktadır. İşte tam bu noktada tahkim, taraflara aralarındaki uyuşmazlığı inşaat alanında uzman bir hakeme götürme imkânı sunmaktadır. Birçok şirketin yer aldığı ve ülkelerin gündeminde yer alan veya alabilecek büyük çaplı inşaat projelerinde taraflar ticari sırlarının ortaya çıkmasından çekinmektedir. Tahkim bu konuda da şirketler açısından güvenli ve öngörülebilir bir çözüm zemini sunmaktadır.³ Bunlara karşın, yukarıda da bahsedildiği üzere çok uluslu projelerde kimi zaman taraflar kendilerini bilmedikleri bir yargı alanında bulmaktan çekinmekte ve kendilerini dezavantajlı bir konuma sokmak istememektedir. Bu nedenler başta olmak üzere, tahkim sürecinin mahkemelere kıyasla daha hızlı olması, daha esnek bir yapıya sahip olması ve 1958 tarihli New York Konvansiyonu kapsamında yüz yetmişten fazla ülkede tanınıp tenfiz edilebilir olması gibi nedenler de tahkimin yerel mahkemelere kıyasla tercih edilebilirliğini artırmaktadır. FIDIC de tahkimin bu avantajları nedeniyle standart sözleşmelerinde uyuşmazlıkların çözümünde tahkime başvurulmasını öngörmektedir.

Tahkim yargılaması, taraf iradesine dayalı bir mekanizma olması nedeniyle tarafların tercihine göre kurumsal veya ad hoc şekilde yürütülebilmektedir. Kurumsal tahkimde taraflar, tahkim sürecinin Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Divanı (“ICC”), İstanbul Tahkim Merkezi (“ISTAC”) gibi kurumların belirlediği kurallar tarafından yürütülmesini tercih etmektedir. Kurumsal tahkimde sürecin idaresi, kurum tarafından organize edilmekte ve böylece taraflara prosedürel güvence ve idari destek sunulmaktadır. Bu nedenlerle taraflar ad hoc tahkime kıyasla kurumsal tahkime gitmeyi daha çok tercih etmektedir. Ad hoc tahkimde ise süreç tarafların belirlediği kurallarla ve herhangi bir kurumsal destek olmadan yürütülmektedir.

Türkiye’de 2015 yılında uyuşmazlıkların çözümünde etkin bir tahkim merkezi olarak ISTAC kurulmuştur. ISTAC, Türk hukukuna uygun ancak uluslararası standartlarda çalışan bir kurum olması, rekabetçi ücret tarifesi ve Türkçe dil seçeneği sayesinde özellikle inşaat sektöründe faaliyet gösteren Türk şirketler için etkin bir çözüm noktası olmuştur.

ICC ise işbu makalenin *Uluslararası İnşaat Tahkimi: Kurumsal Yapı ve Güncel Kurallar* başlıklı 7. kısmında detaylı şekilde anlatıldığı üzere en bilinen kurumsal tahkim kuruluşlarından

³Özlem Soran, “İnşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlık Çözüm Yolları”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 2001), 46-47.

biridir. Uluslararası tanınırlığı, tahkim kararlarının birçok ülkede icra edilebilirliği, yıllarla gelen profesyonelliği uluslararası inşaat projelerinde tercih nedeni olmaktadır.

Tahkim sürecinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi için tarafların bazı hususlarda mutabık kalması gerekmektedir. Bunlardan en önemlileri ise işbu makalenin *Uyuşmazlık Öncesi Dönem* başlığı altında daha detaylı anlatılmış olan tahkim yeri, uygulanacak hukuk, tahkim dili ve hakem sayısı ile atanmasıdır. Tahkim yerinin belirlenmesi ile beraber tarafların ayrıca bir uygulanacak usul hukuku belirlememesi durumunda yargılama sürecinde hangi ülkenin usul hukukunun uygulanacağı ve yerel mahkemelerin sürece hangi oranda müdahil olabileceği belirlenmiş olur. Usul hukuku sürecin nasıl sonlanacağı konusunda en az esasa uygulanacak hukuk kadar önemlidir.

Uygulanacak hukuk, uyuşmazlık konusunun yorumlanmasında ve tarafların hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde esas alınması nedeniyle; tahkim dili ise hakemlerin, tarafların ve belgelerin dilini belirlemesi nedeniyle önem arz etmektedir.

Son olarak, hakemlerin belirlenmesinde genellikle tek hakem veya üç kişilik hakem heyeti tercih edilmektedir. Tek hakemli tahkimde, taraflar hakemin seçiminde ya karşılıklı mutabakat sağlayarak doğrudan atama yapabilir ya da seçim yetkisini ilgili tahkim kurumuna bırakabilir. Üç kişilik hakem heyeti söz konusu olduğunda ise her taraf birer hakem atar; bu iki hakem, başkanlık edecek üçüncü hakemi ortaklaşa belirler. Taraf hakemlerinin uzlaşmaması durumunda, üçüncü hakem tahkim kurumu tarafından atanır. Bu yöntem, taraflar arasında denge sağlanması ve hakem heyetinin tarafsızlığının güçlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

3. Uluslararası İnşaat Uyuşmazlıklarına Yol Açan Başlıca Nedenler

Uluslararası inşaat projeleri; çok sayıda paydaşın yer aldığı, büyük sermaye, yüksek teknik bilgi ve uzun zaman planlaması gerektiren karmaşık süreçlerdir. Bu projelerde işveren, yüklenici, alt yüklenici, mühendis, müşavir, tedarikçi, finans kuruluşları ve devlet kurumları gibi çeşitli aktörlerin farklı görev ve sorumlulukları söz konusudur. Süreçlerin bu denli çok taraflı ve teknik detaylar içermesi, aynı zamanda uyuşmazlık potansiyelini de beraberinde getirmektedir.

Uyuşmazlıkların en yaygın nedenlerinden biri, taraflar arasındaki sözleşmenin yetersiz veya çelişkili hazırlanmasıdır. Eksik, açık uçlu ya da yoruma açık hükümler, tarafların yükümlülükleri ve hakları konusunda farklı yorumlara neden olmakta; bu da özellikle imalatta gecikme, maliyet artışı, ödeme takviminde aksama, kalite standartları ve sözleşmede öngörülenden yüksek işlerin dışında ek işlerin çıkması gibi konularda ihtilaflara yol açmaktadır.⁴

Uluslararası projelerde ise bu sorun daha da karmaşık bir hale gelir çünkü farklı hukuk sistemlerinin bir arada uygulanması söz konusudur. Bundan kaynaklı olarak işin yapıldığı

⁴ Doğan Türk, “İnşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlıklar ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 2005), 44-45.

ülkenin iç hukuku ile FIDIC kuralları arasında norm çatışmaları yaşanabilmektedir. Eğitim yetersizliği ve dil konusunda engellerin mevcut olması da bu anlaşmazlıkları perçinleyen hususlardandır. Söz konusu uyuşmazlıklar, iş sahibi ve yüklenici arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar olup genelde iş sahibinin risklerini azaltan ancak yüklenicinin risklerini artıran sözleşme hükümlerinden kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda keşif artışları, olası gecikmelerde uygulanacak olan cezalar ve sabit kalan hak ediş ödemeleri karşısında enflasyonun artması iş sahibinin menfaatine olabilecek, ancak yüklenicinin risklerini artıracak durumlardır.⁵

Bununla birlikte, teknik ve fiziksel sebepler de uyuşmazlıkları ortaya çıkarabilmektedir. Zemin koşullarına ilişkin yanlış öngörüler, tasarım hataları, keşif artışları, beklenmeyen iklim olayları, kamu izinlerinin gecikmesi veya malzeme tedarikinde yaşanan sorunlar gibi etkenler, genellikle süre uzatımı ve ek maliyet taleplerine yol açar.

Finansal nedenler de önemli bir uyuşmazlık unsurudur. Yüklenici ödemelerinde hata ya da değişiklik finansal nedenli uyuşmazlıkların temel nedenlerindedir.⁶ Ödemelerin zamanında yapılmaması, fiyat farkı talepleri, işin kapsamı dışında yapılan ilave işler için ödeme alınamaması gibi durumlar taraflar arasında ciddi anlaşmazlıklar doğurabilir. Bu tür mali uyuşmazlıklar, zamanla projelerin durmasına ya da hak taleplerinin tahkime taşınmasına sebep olur.

Ancak uyuşmazlıkların sadece teknik ya da hukuki sebeplerle sınırlı olmadığını da belirtmek gerekir. İşin temelinde insan faktörü yatmaktadır.⁷ Projedeki tarafların deneyim eksikliği, iletişim yetersizlikleri, kültürel farklılıklar ve karşılıklı güven eksikliği gibi insani faktörler, çoğu zaman teknik bir gerekçe olmaksızın bile uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olur. Taraflar arasında güvene dayalı ve açık bir iletişim kanalı kurulmadığı takdirde, küçük çaplı bir sorun dahi büyüyerek hukuki uyuşmazlığa dönüşebilir.

Sonuç olarak, uluslararası inşaat projelerinde karşılaşılan uyuşmazlıkların temelinde genellikle çok yönlü etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerin başında hukuki belirsizlikler, teknik karmaşıklık ve finansal gerekçeler gelmektedir. Bu bağlamda, inşaat sözleşmelerinin hazırlanma sürecinde yalnızca mühendislik değil, aynı zamanda hukuki uzmanlık da son derece önemlidir.

4. Uyuşmazlık Öncesi Dönem

Tahkim sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi tahkim sürecinde doğru hareket edilmesine bağlı olduğu kadar henüz herhangi bir uyuşmazlık öncesi sözleşme hazırlanması sırasında tarafların doğru strateji ile hareket etmelerine de bağlıdır. Tahkim stratejisini ve sürecin nasıl ilerleyeceğini uyuşmazlık öncesi dönemde kararlaştırmaya başlamak gerekir. Birden fazla ülkeyi ilgilendiren çok uluslu inşaat projelerinde ileride karşılaşılabilecek hukuki ve ticari riskleri minimize etmek adına uyuşmazlık öncesi dönem ciddi önem arz etmektedir.

⁵ Türk, “ İnşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlıklar ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”, 43-44.

⁶ Türk, “ İnşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlıklar ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”, 48.

⁷ Türk, “ İnşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlıklar ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”, 48.

Tahkim sözleşmesi hazırlanırken net, çelişkisiz ve tam olduğuna dikkat edilmelidir. Aksi takdirde yetkisizlik itirazları, tahkim kararlarının iptalleri veya icra edilememesi sorunları ile karşılaşılabilir. Tarafların tahkim sözleşmelerinde ISTAC, ICC gibi kurumların tahkim kurallarına atıf yapmaları bu tarz riskleri minimize etmekte ve süreci güvence altına almaktadır. Tarafların tahkim yerini, uygulanacak hukuku, tahkim dilini ve hakem sayısını net şekilde belirlemesi sürecin etkinliği açısından elzemdir.

Tarafların tahkime uygulanacak usul hukukunu özel olarak belirlememesi durumunda tahkim yeri, tahkime uygulanacak usul hukuku olmaktadır. Dolayısıyla tahkim yerinin seçilmesi hem tarafların fiziki olarak orada bulunmaları gerekebileceği hem de usul hukukunu belirleyebileceği için önem arz etmektedir. Tarafların tahkim sürecinde tanıklara ve farklı delillere başvuracak olması halinde de tahkim yerinin yakınlığını önceden hesap etmesi gerekmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki tarafların ve hakem heyetinin mutabık olması durumunda duruşmaların farklı bir yerde gerçekleşmesi de mümkündür. Tahkim kararları genellikle tahkim yerinin bulunduğu ülkeye ait kararlar olarak sayılmaktadır. Tarafların tahkim yeri konusunda mutabık kalamaması durumunda tahkim yeri, uyuşmazlığın koşulları dikkate alınarak tahkim kurulu tarafından belirlenebilmektedir.⁸

Tahkim dilinin belirlenmesi; tüm sürecin seçilen dil ile ilerlemesi, o dile hâkim hakemlerin tercih edilmesi ve belgelerin çevrilmesi konularında önem arz etmektedir. Bu noktada taraflardan birinin ana dili olan ve diğer tarafın hâkim olmadığı bir dilin seçilmesi bir tarafın aleyhine sonuçlara neden olabilecektir. Tahkim dili, dünyada en çok konuşulan dil olması nedeniyle genellikle İngilizce olarak belirlense de⁹ ISTAC gibi kurumlar Türkçe gibi farklı dil seçenekleri de sunmaktadır. Her iki tarafın da Türkçeye hâkim olduğu uyuşmazlıklarda daha fazla masraf oluşturmaması adına Türkçe dil seçeneğinin tercih edilmesi tarafların yararına olacaktır.

Tahkim sözleşmesine uygulanacak hukukun belirlenmesi, tahkim sözleşmesinin geçerliliği, irade sakatlıkları, tahkim sözleşmesinin kapsamı, tarafların kimler olduğu konularında etkili olması dolayısıyla önem arz etmekte ve tarafların tüm bunları dikkate alarak bir karara varması gerekmektedir. Ayrılabilirlik ilkesi gereği tahkim sözleşmesine uygulanacak hukuk ile temel sözleşmeye uygulanacak hukukun aynı ya da farklı seçilmesi mümkündür. Ancak hukukumuzda tahkim şartı olarak hazırlansa dahi yalnızca temel sözleşmeye uygulanacak hukukun belirlenmesi aynı hukukun tahkim sözleşmesine de uygulanacağı anlamına gelmemektedir.¹⁰

⁸ ICSID (International Centre for Settlement of Investment Disputes), “UNCITRAL Arbitration Rules: Place of Arbitration,” ICSID, <https://icsid.worldbank.org/procedures/arbitration/uncitral/place-of-arbitration> (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

⁹ ICC Dispute Resolution Services, “ICC Dispute Resolution 2023 Statistics” International of Commerce (ICC) - Dispute Resolution 2023 Statistics, https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2024/06/2023-Statistics_ICC_Dispute-Resolution_991.pdf (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

¹⁰ Gülser Banu Uslu, “Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Esasına Uygulanacak Hukuk”, (Araştırma Makalesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2021), 171-172.

Her ne kadar bir zorunluluk bulunmasa dahi tarafların sözleşmede hakem sayısını belirlemesinde yarar vardır. Bu hususta bir düzenleme olmaması halinde atıf yapılan tahkim merkezinin kurallarına göre hakem sayısı ve atama yöntemi belirlenecektir.

Uyuşmazlık öncesi dönemde ileride karşılaşılabilecek ihtilafların doğması durumunda tarafların yararına olacak bir diğer konu da delil ve belge yönetimidir. Uluslararası inşaat projeleri doğaları gereği keşif özeti, faaliyet raporları, idari izinler, hak ediş belgeleri, iletişim kayıtları, kalite kontrol formları, bağımsız denetçi raporları gibi çok fazla dokümantasyon içermekte ve inşaat projelerinin uzun yıllar sürebilmesi nedeniyle bu belgeler sürekli birikmektedir. Bu belgelerde eksiklik olması durumunda taraflar iddialarını ispatlamada zorluk yaşayacaktır. Dolayısıyla delile konu olabilecek her türlü belgenin güvenli bir ortamda arşivlenmesi ve erişiminin kolay olması adına doğru şekilde tasniflenmesi gerekmektedir.

Uyuşmazlık öncesi dönemde dikkate alınması gereken tüm bu unsurlar tarafların tahkim sürecinde daha hızlı ve emin adımlarla ilerlemesini ve herhangi bir ihtilafa karşı stratejik olarak hazır olmasını sağlayacaktır. Tarafların bu unsurlara dikkat etmesi aynı zamanda karmaşık bir yapı oluşturan uluslararası inşaat projelerinde daha sistematik hareket etmesini de sağlayarak olası uyuşmazlıkların doğmasını da engelleyebilecektir.

5. Uyuşmazlık Sonrası Dönem

Uyuşmazlık sonrası dönem, taraflar için hem ticari hem de hukuki açıdan kritik bir süreçtir. Taraflar doğabilecek riskleri en aza indirmek adına planlı ve hızlı hareket etmelidir. Bu nedenle, uyuşmazlık doğduğunda herhangi bir hak kaybı ile karşılaşmamak için ilk olarak süreleri ve sözleşmede uyuşmazlık durumunda gidilmesi öngörülen yolları incelemelidir. Ardından en kısa zamanda olguları değerlendirmeli ve hukuki destek almak adına alanında uzmanlarla iletişime geçmelidir. Bu noktada taraflar gerçekleştirilen her türlü yazışmayı dikkate almalı ve lehlerine sonuç doğurabilecek olanları bir yerde toplamalıdır. Tüm bunlardan sonra alternatif çözüm yolları da dahil olmak üzere ilerlenebilecek her türlü yol, bu yolların artıları ve eksileri de dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Taraflar uzmanların da görüşlerini göz önünde bulundurarak en kârlı yolu seçmeli ve istenilen sonuca ulaşma ihtimalini artırmak adına hızlıca harekete geçmelidir.

İnşaat projelerinin teknik bilgi gerektiren karmaşık bir süreç içermesi dolayısıyla tahkim yolunda ilerlenmesine karar verildikten sonra bilirkişi raporu (maliyet analizi, vadenin hesaplanması ve diğer teknik uzmanlık konuları) hazırlanması için uzman kişilerle iletişime geçilmeli ve uygun bir uzman atanmalıdır. Tahkim süreci her ne kadar yerel mahkemelere göre daha esnek bir yapıya sahip olsa da tarafların tahkim sonucunda istedikleri sonucu elde etmeleri için titizlikle çalışması gerekmektedir. Bu titizlik için de uyuşmazlık için oluşturulan özel bir ekibe ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ekip, proje yöneticilerinden ilgili teknik ekibe kadar her kesimle iletişimde kalmalı ve proje çalışanlarının iş birliğini sağlamak adına yönetim taahhüdü talep etmelidir. Tahkimin yerel mahkemelere kıyasla avantajlarından bir tanesi de tahkim süreci boyunca alternatif uyuşmazlık yollarına başvurularak sürecin sonlandırılmasına imkân tanınmasıdır. Tarafların her noktada bu alternatifini de göz önünde bulundurması gerekmektedir.

6. İnşaat Uyuşmazlıklarında Tahkimin Rolü ve Etkinliği ile FIDIC Sözleşmeleri

İnşaat projeleri; doğası gereği yüksek maliyetli, uzun vadeli ve teknik bakımdan son derece karmaşık projelerdir. Bu tür projeler hem kamu hem özel sektörde çeşitli riskler barındırır ve çoğu zaman öngörülemeyen koşullarla karşılaşılır. Bu nedenle, ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde hızlı, uzmanlık gerektiren ve esnek mekanizmalara ihtiyaç duyulur. İşte bu noktada tahkim, inşaat sektöründe en etkili uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Milletlerarası inşaat hukukunun hızla gelişen ve karmaşık bir yapısının olması, bu alanda uzmanlarca hazırlanmış standart sözleşmelerin hazırlanmasına ihtiyaç duyurmuştur. İnşaat hukukunda bu anlamda en yaygın ve kabul görmüş düzenlemeler, FIDIC tarafından geliştirilen standart sözleşmelerde yer almaktadır. FIDIC, dünya genelinde mühendislik ve müşavirlik hizmetlerine ilişkin sözleşmeler hazırlayan, teknik uzmanlık ve sözleşme yönetimi konusunda uluslararası otorite haline gelmiş bir kuruluştur. Fransızca “Fédération Internationale des Ingénieurs Conçeurs”ın bas harflerinden kısaltılan FIDIC, “Müşavir Mühendisler Uluslararası Federasyonu” olarak tercüme edilebilir.¹¹

FIDIC sözleşmeleri, işin niteliğine göre farklı formatlarda sunulmakta olup her biri uyuşmazlık çözüm yollarını da içerecek şekilde yapılandırılmıştır.¹²

- **İnşaat İşleri Sözleşme ve İdari Şartnamesi (Kırmızı Kitap):** İhale ve inşaat sözleşmelerinin temel ilkelerini belirlemektedir. Bu sözleşmelerde projenin iş sahibi tarafından hazırlanıp ya da işin niteliğine göre mühendise hazırlatılarak işin müteahhide yaptırılması öngörülmektedir.
- **Donanım İşleri ve Tasarla Yap Modeli İşler için İnşaat Sözleşmesi Şartnamesi (Sarı Kitap):** Yapım ve mühendislik çalışmalarının temel esaslarını belirler. Elektrik ve mekanik tesisatların temini ile montajını, ayrıca genel inşaat ve altyapı işlerinin planlanması ve gerçekleştirilmesini kapsar. Tasarım, inşaat, elektrik, mekanik ve diğer ilgili işler ile bu işlere bağlı montaj faaliyetleri müteahhit tarafından üstlenilir.
- **Mühendislik - Satın Alma/Anahtar Teslimi Projeler için İnşaat Sözleşmesi Şartnamesi (Gümüş Kitap):** Anahtar teslim projeler, tam donanımlı ve kullanıma hazır fabrika, enerji santrali veya arıtma tesisi gibi kapsamlı yapılar için tercih edilir. Bu tür projelerde, belirlenen kesin fiyat ve teslim süresi en kritik unsurlardır. İş sahibinin projeye doğrudan katılımı oldukça sınırlı olup müteahhit tasarım aşamasından başlayarak gerekli malzeme ve ekipmanın temini dâhil tüm süreci üstlenir ve sonunda tam işlevsel bir yapıyı teslim eder.
- **Kısa Sözleşme:** Bedeli 500.000 Amerikan Doları'nın altında olan ve yaklaşık altı ay içinde tamamlanması planlanan, büyük ölçekli yatırım gerektirmeyen inşaat

¹¹ Kodakoğlu, “FIDIC Standart Kuralları'na göre Hazırlanan Milletlerarası İnşaat Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim”, 21.

¹² Kodakoğlu, “FIDIC Standart Kuralları'na göre Hazırlanan Milletlerarası İnşaat Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim”, 23 - 24.

projelerinde tercih edilir. Bu tür projelerde, kontrol ve denetim hizmetlerinin idare tarafından yürütülebileceği öngörülmüştür.

Bu sözleşmelerde uyuşmazlık çözüm mekanizması genellikle üç aşamalı bir sistem üzerine kuruludur.¹³

1. **Dispute Avoidance and Adjudication Board (“DAAB” veya “Uyuşmazlık Önleme ve Çözüm Kurulu”)**: Proje devam ederken ortaya çıkan anlaşmazlıkları, tarafsız uzmanlardan oluşan kurul hızlıca karara bağlar. DAAB kararları bağlayıcı nitelik taşıyabilir.
2. **Dostane Çözüm Yolu**: DAAB kararına rağmen taraflar anlaşmazlığı müzakere yoluyla çözmeye çalışabilir.
3. **Tahkim**: Taraflar arasında uzlaşma sağlanamazsa genellikle ICC Tahkim Kuralları çerçevesinde tahkim süreci başlatılır. Sürecin detaylı anlatımına işbu makalenin *Uluslararası İnşaat Tahkimi Süreci: ICC Tahkimi Açısından İnceleme* başlıklı 7. kısmında yer verilmektedir.

FIDIC Kuralları, taraflar arasında doğabilecek uyuşmazlıkların en aza indirilmesini amaçlamakta; uyuşmazlıkların ortaya çıkması hâlinde ise bu sorunların dostane yollarla çözümlenmesine zemin hazırlayan yeni bir mekanizma öngörmektedir. Bu çerçevede, söz konusu kurallar kapsamında oluşturulan DAAB, alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olarak görülmekte beraber, uygulamada son derece sınırlı bir etkisi olmakta ve esaslı uyuşmazlıklar tahkim yargılamasına taşınmaktadır.

FIDIC sözleşmeleri 2017, taraflar arasında doğabilecek uyuşmazlıkların çözümünde önleyici bir yaklaşımı esas alarak Madde 21.1 kapsamında zorunlu bir Uyuşmazlık Önleme ve Çözüm Kurulu (DAAB) mekanizmasını öngörmektedir. Bu kurul, sözleşmenin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmek amacıyla görev yapan bir organdır. DAAB'nin aldığı kararlar, herhangi bir tahkim kurulu tarafından bozulmadığı müddetçe taraflar arasında bağlayıcılığa sahiptir. Bu mekanizma, tahkime kıyasla daha hızlı ve düşük maliyetli bir çözüm yolu sunmasıyla da ön plana çıkmaktadır.

Eğer taraflardan biri DAAB'nin verdiği karardan memnun kalmazsa FIDIC 2017'nin 21.4.4 maddesi uyarınca, kararın alınmasından itibaren 28 gün içinde “Memnuniyetsizlik Bildirimi” (Notice of Dissatisfaction - NOD) sunmalıdır. Bu bildirim bir örneği DAAB'ye de iletilmelidir. Söz konusu madde, tarafların NOD sunmadan uyuşmazlığı tahkime taşıyamayacağını açıkça belirtmektedir; bu da tahkim sürecinin başlatılabilmesi için gerekli bir ön koşuldur.

¹³ Kodakoğlu, “FIDIC Standart Kuralları'na göre Hazırlanan Milletlerarası İnşaat Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim”, 46.

Ayrıca Madde 21.5, tahkime geçilmeden önce tarafların uzlaşma yolunu denemeleri gerektiğini ifade eder; bu da FIDIC sözleşmelerinde barışçıl çözüm yollarının öncelendiğini göstermektedir.

Son olarak, Madde 21.6 kapsamında yer alan tahkim, DAAB süreci sonrasında uyuşmazlıkların çözümünde başvurulan özel ve tarafsız bir yöntemdir. Tahkim kararları, Yabancı Tahkim Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin 1958 tarihli New York Konvansiyonu çerçevesinde, taraf devletlerde icra edilebilir niteliktedir. Bu da tahkimin uluslararası inşaat projelerinde etkin bir çözüm yolu olmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla, FIDIC sözleşmeleri genellikle tahkim uyuşmazlık çözüm yolunu içeren bir madde içermektedir. FIDIC sözleşmelerinde en yaygın kullanılan tahkim kuralları ise işbu makalenin *Uluslararası İnşaat Tahkimi Süreci: ICC Tahkimi Açısından İnceleme* başlıklı 7. kısmında daha detaylı bir şekilde anlatılmış olan ICC Tahkim Kuralları'dır.

Sonuç olarak, inşaat projeleri karmaşık yapıları ve yüksek riskleri nedeniyle uyuşmazlıklara oldukça açıktır. Bu nedenle, teknik bilgi gerektiren anlaşmazlıkların hızlı ve etkin biçimde çözülmesi büyük önem taşır. FIDIC sözleşmeleri, sunduğu aşamalı çözüm mekanizmalarıyla inşaat tahkimine geçişi sistemli hale getirerek taraflar arasında güvenli ve öngörülebilir bir süreç oluşturur. Bu kapsamda inşaat tahkimi, teknik uyuşmazlıkların çözümünde ulusal ve uluslararası düzeyde etkili bir yöntemdir. FIDIC ise bu alanda pratik ve güvenilir bir hukuki zemin sunmaktadır.

7. Uluslararası İnşaat Tahkim Süreci: ICC Tahkimi Açısından İnceleme

7.1. ICC ve ICC Tahkimi: Kurumsal Yapı ve Güncel Kurallar

ICC, gerek inşaat hukukundan gerek diğer ticari sebeplerden kaynaklanan uyuşmazlıklara ilişkin olarak tahkim hizmetleri sağlama konusunda dünya çapında lider bir kurum olarak kabul görmektedir. ICC Milletlerarası Tahkim, ICC'nin uyuşmazlık çözüm hizmetlerinin bir parçasıdır. ICC Uluslararası Tahkim Divanı, kurulduğu 1923 yılından bu yana, 180'den fazla ülke ve bağımsız bölgeden tarafların ve hakemlerin yer aldığı 24.000'den fazla davayı yönetmiştir.

Her ne kadar mahkeme olarak anılsa da tahkim süreçlerinin yargısal denetimini uygulayarak tahkimleri yöneten ICC Uluslararası Tahkim Divanının başlıca sorumlulukları hakemleri onaylamak, atamak ve değiştirmek, ayrıca onlara karşı yapılan itirazlara karar vermek, tahkim sürecinin düzgün bir şekilde ve gereken hız ve verimlilikle gerçekleştirildiğinden emin olmak için süreci izlemek, kaliteyi ve uygulanabilirliği güçlendirmek için tüm tahkim kararlarını incelemek ve onaylamak, hakem ücretlerini ve maliyet avanslarını belirlemek, yönetmek ve — gerekirse— ayarlamak ve tahkimin başlamasından önce acil durum işlemlerini denetlemektir.

ICC Tahkim Süreci, ICC Tahkim Kurallarına göre yürütülür. Taraflar tarafından ICC Tahkimi kabul edildiğinde, usul kurallarını da ICC Uluslararası Tahkim Mahkemesi'nin gözetimini de kabul etmiş olurlar. En güncel kurallar olan ICC 2021 Tahkim Kuralları, 1 Ocak 2021 tarihinde yürürlüğe girmiş olup önceki kuralların modernize edilmiş, teknolojiye uyumlu hale getirilmiş

ve çok taraflı uyuşmazlıklarda daha esnek bir çerçeve sunan halidir. Kuralların güncel metnine ICC'nin resmi web sitesinden ulaşılabilir.¹⁴

2021 yılında yapılan yenilikler fiziksel duruşmaların yanı sıra sanal duruşma imkânı tanınması (*Madde 26(1)*), hakemlerin bağımsızlığına ek olarak üçüncü taraf finansman ilişkilerinin açıklanma yükümlülüğü (*Madde 11(7)*), çok taraflı davalarda hakem heyetinin ataması konusundaki esnek düzenlemeler (*Madde 12(9)*), Elektronik başvuru ve bildirim prosedürlerinin tanımlanması (*Madde 5 ve 6*) şeklinde olmuştur.

7.2. Tahkime Başvuru Süreci ve ICC Tahkimi Sistematiği

ICC Tahkimi'ne başvuru, davacı tarafın ICC Sekreteryası'na bir tahkim talebi (Request for Arbitration) sunmasıyla başlamaktadır (Madde 4). Bu tahkim talebinde taraf bilgileri, uyuşmazlığın mahiyeti ve dayanak sözleşme, tahkim şartı, talep edilen çözüm ve başvuru ücretinin ödendiğine dair belgenin yer alması zorunludur. Davalı tarafın ise tahkim talebine 30 gün içinde yanıt vermesi (Answer to Request) ve savunmaları ile varsa karşı taleplerini sunması gerekir (Madde 5). İlk sunum teatisinin tamamlanmasını müteakip ICC Divanı, hakemleri onaylar; tarafların anlaşamadığı durumlarda hakem(ler)in atanması ICC Divanı tarafından gerçekleştirilir (Madde 12).

ICC Tahkimi, ilk başvuru teatisinin tamamlanmasını müteakip aşağıdaki aşamalardan oluşur:

1. Usul Belirleme Toplantısı (Madde 24): Taraflar ve hakem heyeti bir araya gelerek tahkimin takvimini ve yazışma usulünü belirler. Usul belirleme toplantısı, tahkim sürecinin verimli bir şekilde yürütülmesi için önemli bir rol oynar.
2. Dilekçeler ve Delillerin Sunulması (*Madde 23*): Taraflar yazılı savunmalarını sunar. Uzman görüşleri, tanık ifadeleri ve teknik raporlar bu aşamada ibraz edilir. İnşaat tahkimlerinde, genellikle sözleşme uygulamaları, süre uzatımı talepleri ve hak ediş uyuşmazlıkları teknik detaylarla birlikte değerlendirilir.
3. Duruşma ve Sözlü Beyanlar (Madde 26): Taraflarca talep edilirse veya hakem heyeti gerekli görürse duruşmalar yapılır. Bu duruşmalar fiziki olarak ya da dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilebilir. Taraf avukatları sözlü sunumlar yapar, tanıklar ve uzmanlar dinlenir. Özellikle teknik projelerde çapraz sorgu süreci büyük önem taşır.
4. Nihai Karar (Final Award) ve Onay Süreci (Madde 34): Tüm beyanlar, belgeler ve deliller toplandıktan sonra hakem heyeti uyuşmazlık hakkında gerekçeli bir nihai karar (final award) verir. Ancak bu karar doğrudan taraflara gönderilmez. Öncelikle ICC Divanı tarafından şekil ve usul yönünden gözden geçirilir. Bu "scrutiny" aşaması, kararların tutarlılığını ve profesyonelliğini sağlamak adına ICC'nin en ayırt edici özelliklerinden biridir. Divan'ın onayından sonra karar taraflara iletilir. Bu karar nihai ve bağlayıcıdır.
5. Kararın İcrası: ICC kararları, 1958 tarihli New York Sözleşmesi kapsamında 170'ten fazla ülkede tanınır ve icra edilebilir.

¹⁴International Chamber of Commerce (ICC), "Rules of Arbitration," ICC, <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration> (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

Sonuç itibariyle küresel ölçekte artan belirsizlikler, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar ile birlikte sınır ötesi ticari ilişkilerin karmaşıklığı, taraflar arasındaki uyuşmazlıkların hem sayısını hem de niteliğini derinleştirmiştir. Bu bağlamda, ICC Uluslararası Tahkim, yalnızca bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olmanın ötesine geçerek, uluslararası ticaretin sürekliliğini sağlayan, tarafsız, hızlı ve profesyonel bir çözüm zemini sunmaktadır. Özellikle büyük ölçekli ve teknik detay içeren inşaat sözleşmelerinde ICC tahkimi; taraflara tahkim yeri, dili, hakem seçimi gibi konularda geniş bir esneklik sunarken aynı zamanda kararların uluslararası alanda tanınması ve icrası açısından da yüksek güvenilirlik ve uygulama kabiliyeti sağlamaktadır. Bu yönüyle ICC Tahkimi, ticari uyumun ve yatırım güvenliğinin korunmasında günümüzde daha da merkezi bir rol oynamaktadır.

8. Sonuç

Uluslararası inşaat projeleri; yüksek teknik uzmanlık, büyük mali yükümlülükler ve çok uluslu aktörleri bir araya getiren karmaşık yapıları nedeniyle uyuşmazlıklara açık bir zemin oluşturmaktadır. Bu uyuşmazlıkların etkin, hızlı ve tarafsız bir biçimde çözülmesi, projelerin sürdürülebilirliği ve taraflar arasındaki iş ilişkilerinin sağlıklı şekilde devamı açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu bağlamda tahkim, inşaat sektöründe sadece bir uyuşmazlık çözüm yöntemi değil; aynı zamanda taraflara belirsizlik ortamında hukuki güvenlik sağlayan stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Gerek ICC gibi köklü uluslararası kurumlar, gerek ISTAC gibi yerli ancak uluslararası standartları benimseyen kuruluşlar aracılığıyla tahkim, sektöre özgü ihtiyaçlara cevap verebilecek esneklikte uygulanabilmektedir.

Öte yandan, tahkim sürecinin başarısı büyük ölçüde uyuşmazlık öncesi dönemde yapılan hazırlıklara bağlıdır. Sözleşmeye etkili bir tahkim şartı konulması, hakem seçimi, tahkim yeri, dili ve uygulanacak hukuk gibi unsurların taraflar arasında açıkça belirlenmesi, olası risklerin azaltılması bakımından hayati niteliktedir. Ayrıca delil ve belge yönetimi gibi teknik detayların uyuşmazlık çıkmadan önce sistematik şekilde organize edilmesi, ispat yükünü kolaylaştırmakta ve tarafların pozisyonlarını güçlendirmektedir.

Sonuç olarak uluslararası inşaat tahkimi, yalnızca teknik ve ticari uyuşmazlıkların çözümünde değil, taraflar arasındaki iş birliğinin korunmasında da önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, her inşaat aktörünün sözleşme aşamasından itibaren tahkim kültürünü benimsemesi ve uyuşmazlık yönetimini bir risk değil, bir strateji olarak değerlendirmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ICC Dispute Resolution Services. “ICC Dispute Resolution 2023 Statistics.” International of Commerce (ICC) - Dispute Resolution 2023 Statistics. https://iccwbo.org/wp-content/uploads/sites/3/2024/06/2023-Statistics_ICC_Dispute-Resolution_991.pdf (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

ICSID (International Centre for Settlement of Investment Disputes). “UNCITRAL Arbitration Rules: Place of Arbitration.” ICSID. <https://icsid.worldbank.org/procedures/arbitration/uncitral/place-of-arbitration> (Erişim Tarihi: 23 Mayıs 2025).

International Chamber of Commerce (ICC). “Rules of Arbitration.” ICC. <https://iccwbo.org/dispute-resolution-services/arbitration/rules-of-arbitration> (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

Kodakoğlu, Mehmet. “FIDIC Standart Kuralları’na göre Hazırlanan Milletlerarası İnşaat Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim”, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Başkent Üniversitesi, Ankara 2007.

Soran, Özlem. “İNşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlık Çözüm Yolları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2001.

T.C. Ticaret Bakanlığı. “43 Türk Firması Dünyanın En Büyük 250 Müteahhitlik Firması Arasında Yer Aldı.” T.C. Ticaret Bakanlığı. <https://ticaret.gov.tr/haberler/43-turk-firmasi-dunyanin-en-buyuk-250-muteahhitlik-firmasi-arasinda-yer-aldi> (Erişim Tarihi: 23.05.2025)

Türk, Doğan. “İNşaat Sözleşmelerinde Uyuşmazlıklar ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 2005.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Ücretli Çalışan İstatistikleri, Haziran 2024.” TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ucretli-Calisan-Istatistikleri-Haziran-2024-53579&dil=1> (Erişim Tarihi: 23.05.2025).

Uslu, Gülser Banu “Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Esasına Uygulanacak Hukuk” Araştırma Makalesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 1, 2021, 171-172.